

Nasjonal kompetansetjeneste for psykisk helse og utviklingshemming, NKUP

Hvordan kan personer med utviklingshemming være reelle samarbeidspartnere i behandling / fagutvikling i SHT?

Trine Lise Bakken, fag- og forskningsleder, NKUP, OUS / Førsteamanuensis OsloMet

Samvalg, selvrapporing og medforskning

Samvalg: begrep fra 2015, *Shared decision making*

- Generell tre-samtalers modell for samvalg utviklet for helsetjenester. Kan tilpasses til personer med utviklingshemming
- Beslutningsstøtte – ikke implementert i PV / HAB

Selvrapporing: utredning, miljøfaktorer og hva pasienten trenger har tradisjonelt brukt tredjepartsopplysninger

- Nyere forskning viser at pasientene i langt større grad enn tidligere antatt kan fortelle selv. Unntatt er akutte faser med psykose, depresjon, delir etc.

Medforskning: Mer aktuelt siste tiåret. Flere norske prosjekter.

- Krever opplæring (som hos alle andre)
- Personer med utviklingshemming rapporterer om svært gode erfaringer med forskningsdeltakelse

Hvem er pasienten?

Evnenivå, emosjonell modenhet, autisme

Personlig kommunikasjonsnivå

Sensoriske vansker / kognitiv kapasitet

Tema «non grata» (eksempel skole/lekser/....)

Motorisk urolig

Interesser Styrkeområder

Utredning av psykisk lidelse

Tredjepartopplysninger har vært vanlig

Både PHV og HAB har lent seg mot observasjoner →

I PHV er atferdsekvivalenter er viktig hvis pasienten midlertidig (psykose/alvorlig-dyp depresjon) eller på mer permanent basis kommuniserer vesentlig non-verbalt (alvorlig/dyp UH, ASD)

MEN: de fleste pasientene kan uttrykke seg med ord hvis den som intervjuer legger til rette for det →

Hvem bør snakke med pasienten?

Forskning viser at pasienten har andre opplevelser enn det fag/foreldre observerer

Hvem er terapeuten?

Fra pasientens synspunkt:

- Er det lurt å snakke med en terapeut (som oftest en psykolog)?
- Er det et forhør?
- Har psykologen gode hensikter?

Våre pasienter har vanligvis ikke kunnskap om psykoterapi fra TV og bøker

Presentere seg med navn, alder etc og interesser

Ny bok 30. november 2021

FAGBOKFORLAGET

Pasienterfaring fra PUA

Jeg føler jeg ble sett her på Dikemark da. Enn det jeg har opplevd tidligere i psykiatrien da.

Mye medisiner, medisiner hele tiden. Strengt hele tiden, det var sånn strengt hele tiden. Jeg likte det ikke.

Dem sto i det på Dikemark. Dem sto i følelsene mine. Jeg syns det var så godt. Å få roa det ned på et vis. Ikke bare «Nå tar vi belter» eller «Nå tar vi medisin».

Behandlingsvalg

SHT: PHV og HAB. Kan pasienter med utviklingshemming velge om de vil mottar behandling og i tilfelle hvilken behandling de foretrekker?

Beslutningsstøtte (alt som medvirker til at pasienten kan ta et informert valg). For personer med utviklingshemming: tillit og tid.

Finnes det valgbare behandlinger?

Vektdyne

Psykoterapi

Hva med atferdsmodifisering? Kan pasienten si «Nei takk. Jeg vil heller ha samtalebehandling og sanseterapi»?

SHT har en lang vei å gå.

Sam-rapportering PLUO 19 (OsloMet)

Prosjekt sam-rapportering for brukere med utviklingshemming i kommunale tjenester. En pilot.

- Brukere med utviklingshemming deltar sjelden (ikke) i dagsrapportering
- Fire deltagerpar i kommunale tjenester; bruker + tjenesteyter skrev dagrapport sammen 5 ganger og svarte på et enkelt spørreskjema etterpå.
- Alle klarte å gjennomføre med tilrettelegging. Brukerne var noe skeptiske. En bruker visste ikke at det ble skrevet rapport.
- Deltagerne var stort sett fornøyd. I ett av bofellesskapene er sam-rapportering innført som fast aktivitet flere ganger i uken.

Engelsk kreftforskning

Tuffrey-Wijne og Butler, 2010; Forskningsprosjekt om kreft og kreftbehandling

Butler bidro med flere viktige elementer som ikke hadde påkalt de profesjonelle forskernes blikk.

Mens de neurotypiske forskerne var opptatt av paternalisme og/eller pårørende, spilte *Butler* inn pasientens ønsker om å bli elsket og få god omsorg, samt hensyn til medbeboere i bofellesskap

Walmsley (2004) påpeker at det alltid! er personer uten utviklingshemming som finansierer prosjektene og dermed har innflytelse.

Forskere med utviklingshemming

«VID vitenskapelige høgskole i Sandnes har gjennomført det første forskerkurset overfor personer med utviklingshemming. Kursdeltakerne er nå inspirerte til å bruke kompetansen som medforskere i fremtidige forskningsprosjekt hvor de kan delta i forskningsprosjekter rundt temaer som er viktige for deres liv»

[Forskerkurs for personer med utviklingshemming - VID vitenskapelige høgskole](#)

Forskere med utviklingshemming

«Å skape gode hverdagsliv sammen»

Tjenesteutviklingsprosjekt fra 2017. Finansiert av Damm-stiftelsen
Ledet av Anita Gjermestad ved VID og førsteamanuensis Aud
Elisabeth Witsø ved NTNU.

Målsetting: å finne ut hvordan personer med utviklingshemming
kan påvirke hjelpen og tjenestene de mottar i hjemmet, på arbeid
og på fritiden.

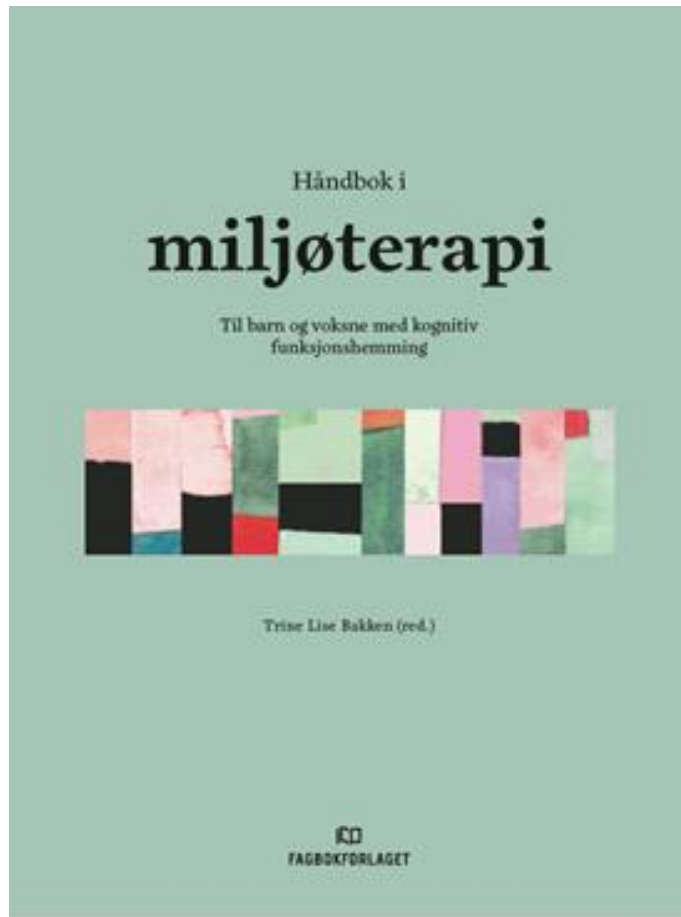
Metode: PAAR-Participatory, Appreciative Action and Reflection
To grupper med p brukere i hver (Trondheim og Sandnes).

Resultat: Veileder «Å skape gode hverdagsliv» (ligger gratis på
nettet)

Å skape gode hverdagsliv, Sandnes-gruppen

Litteratur med bruker- og pasienterfaringer

Nettsteder og tidsskrifter etc

- NKUP Nasjonal kompetansetjeneste for utviklingshemming og psykisk helse
- NAKU.no Nasjonal kompetansetjeneste om utviklingshemming (nettsted). Artikler og videosnutter om psykisk helse.
- E-læringskurs om utviklingshemming og psykisk helse: <http://kurs.helsekompetanse.no/psykiske-lidelser>
- SOR Rapport. Tidsskrift for Samordningsrådet for utviklingshemmede (SOR). 6 utgivelser pr. år.
- Tidsskrift for psykisk helsearbeid